

10. Шелехова Г. Теоретичні аспекти формування мовленнєвої компетентності учнів 5-7 класів у процесі сприймання усних і письмових текстів / Г. Шелехова // Українська мова і література в школі. – 2012. – № 4. – С. 20–24.

РЕЗЮМЕ

Л. В. Кушнирова. Компетентностный подход к курсу языка.

В статье рассматривается компетентностный подход к школьному языковому курсу, к обучению, показываются его истоки в методических трудах В.И. Масальского, раскрывается важность данного подхода, при котором обеспечивается результат обучения, а не наращивание объема содержания, происходит развитие способностей и умений учащихся. Автор касается вопроса терминологии, подчеркивает актуальность проблемы компетентностного обучения украинскому языку.

Ключевые слова: компетентностный подход к школьному языковому курсу, к обучению украинскому языку, компетенция, компетентность, коммуникативная компетенция, коммуникативная компетентность.

SUMMARY

L. Kushnirova. Competence approach to the school course of language.

In the article the competence approach to school language course, to teaching is considered, its sources in methodical works of V. Masalskiy are shown, the importance of the approach, which insures the results of teaching, but not the content increasing, is opened, the development of abilities and skills of pupils is implemented. The author touches the problem of the terminology, emphasizes urgent problems of the competence teaching of Ukrainian language.

Key words: competence approach to the school course of language, to teaching of Ukrainian language, competency, competence, communicative competency, communicative competence.

УДК 37.011:371.315.6

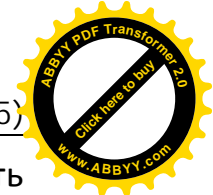
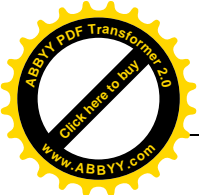
М. О. Лазарев

Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ: ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ, КОНЦЕПЦІЙ І ЗМІСТУ В ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ ТА НАВЧАЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ

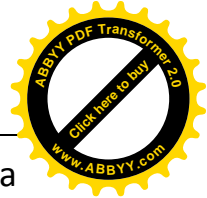
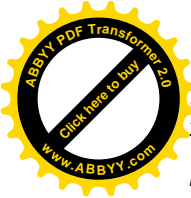
З позицій системного та історико-педагогічного підходів розглянуто трансформації поняття, концептуальних і змістових характеристик освітніх (педагогічних) технологій у зарубіжній і вітчизняній педагогіці. З'ясовано об'єктивні причини технологізації сучасного навчального процесу та необхідності поєднання евристичних та алгоритмічних способів навчання. Викладено авторську позицію щодо вибору перспективних технологій навчання для успішної самореалізації особистості в сучасних умовах.

Ключові слова: освітня технологія, педагогічна технологія, технологія навчання, технологізація освіти, евристичні та алгоритмічні способи навчання, самореалізація особистості.

Постановка проблеми. У сучасному прагматичному світі, де панують ринкові відносини, де професійна спроможність будь-якого фахівця, в тому числі й педагога, має свою вартість і ціну, де наростає конкуренція, жорстке матеріальне і моральне розмежування між майстрами і простими виконавцями, освіта має інтенсивно освоювати новітні технології навчання, щоб встигнути підготувати людину до успішної самореалізації власних домінантних прагнень, здібностей та умінь, які можна запропонувати розбірливому й економному роботодавцю. Романтичні вчительські мрії про всебічно розвинуту, гармонійну особистість сьогодні замінюються прагматичною метою створювати якісні освітні продукти: конкретний, а не абстрактний професіоналізм, чітко означені фахові уміння, здібності приймати рішення у несподіваних і непередбачуваних ситуаціях, оперативно знаходити способи розв'язання складних завдань. До такої місії і викладач вишу, і вчитель школи поки що недостатньо готові. Мова насамперед йде про повільне освоєння продуктивних освітніх технологій, що допомагають нашому освітянину бути спроможним готувати юну генерацію для самоствердження і подолання грізних викликів часу.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемам розробки освітніх (педагогічних) технологій та їх упровадженню в практичну сферу навчання й виховання підростаючого покоління присвячена значна кількість наукових праць зарубіжних та вітчизняних філософів, психологів, педагогів. З початком технологізації освітньої сфери (50–60 роки минулого століття) до сучасної пори глобальної інформатизації суспільства, науки, освіти, потужної інвазії технічних засобів у всі сфери життя. Найбільш активно педагогічні технології досліджуються в американській педагогіці, де створена змістовна, хоч і неоднозначна теоретична база для побудови різних дидактичних та методичних концепцій технологізації навчального процесу, а також для створення конкретних моделей навчальних технологій. Важливими для подальшого прогресу наукових розробок зазначеної проблеми можна вважати положення американських дослідників про педагогічну технологію як розділ науки, який розробляє цілі, зміст, методи, засоби навчання (Б. Джойс, М. Вейл, Е. Калгоун, М. Стефен, Р. Троллоп), поєднує досягнення різних наук (філософії, психології, педагогіки, фізіології, комп'ютерних наук, менеджменту тощо). Г. Столович, Е. Кіпс, Д. Першінг сходяться на думці про те, що алгоритмічна діяльність сьогодні поєднується із пізнавально-творчою діяльністю і таким чином сучасна освітня технологія об'єднує алгоритмічні та евристичні процеси. Важливим у поглядах американських дослідників є виявлення

інструктивних і процесуальних складових навчання, які спрямовані на покращення освітньої діяльності.

Разом з тим проведений аналіз американських досліджень з проблем педагогічних технологій [7; 8] виявив відсутність єдності у визначенні і сутності, і змістових характеристик педагогічної технології. Не знайдено також завершеної теоретичної концепції, яка б розкривала педагогічну технологію у єдності її теоретичних, дидактичних, процесуальних і діагностичних і прогностичних характеристик.

У вітчизняній і російській педагогіці використано окремі положення американських дослідників щодо педагогічної технології, зазначені вище. Однак, на відміну від зарубіжних колег, за останні 30 років на радянському і пострадянському просторі створено відносно завершену теорію педагогічних (освітніх) технологій. У працях В. Беспалька, І. Дичківської, В. Євдокимова, О. Пехоти, І. Підласого, І. Прокопенка, Г. Селевка, А. Хуторського та інших викладено схожі теоретичні концепції педагогічної технології як цілісної системи навчання (виховання) із взаємопов'язаними компонентами, ефективність якої залежить як від основоположних принципів освіти, так і від чіткого технологічного забезпечення способами і засобами діяльності вчителя й учнів. Разом з тим, вітчизняні автори мають рацію, коли висловлюють свої позиції про незавершеність розробок теоретичних і процесуальних засад педагогічної технології взагалі та їх численних видів, зокрема.

Мета статті – узагальнити важливі здобутки в розробці поняття і концепцій освітньої (педагогічної) технології з позицій системного та історико-педагогічного підходів і викласти авторську позицію щодо вибору оптимальних на сьогодні педагогічних технологій у навчанні.

Виклад основного матеріалу. Терміни «освітня технологія» і «педагогічна технологія» (що розглядаються в педагогіці здебільшого як однозначні поняття), з'явилися ще в 30-ті роки минулого століття, коли у США були створені перші програми аудіовізуального і програмованого навчання. За 80 років поняття трансформувалося, проте єдиного визначення й на сьогодні не існує. Можна лише говорити про певні тенденції наближення різних наукових шкіл до єдиної думки. Аби глибше зрозуміти ці тенденції, слід простежити шлях еволюції поняття «освітня технологія» в зарубіжній і вітчизняній педагогіці.

У трансформації поняття «педагогічна технологія» в західних країнах В. Боголюбов [2, с. 12–15] умовно виокремлює кілька періодів, пов'язаних із розвитком аудіовізуального і програмованого навчання в США (див. табл. 1).

Таблиця 1

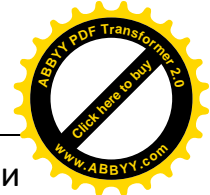
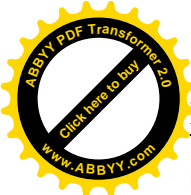
Еволюція поняття «освітня технологія» в зарубіжній освіті

«технології в освіті» (40-50 pp. XX ст.)	«технологія освіти» (50-60 pp.)	«освітні технології» (70-і роки і наш час)
використання ТЗН, досягнень інженерної думки у навчальному процесі	опис процесу використання різних засобів (у тому числі і технічних), методів, які забезпечують досягнення попередньо визначеного результату	це система побудови, реалізації і оцінювання процесу навчання, яка враховує особистісні, інструментальні, методологічні засоби його оптимальної організації

Як свідчить зміст поданої таблиці, розвиток ідей технологізації освіти у США і Західній Європі пройшов шлях від ідеї технології як запровадження технічних засобів у навчанні до ідеї технології як системи побудови навчання й організації навчання на засадах системного підходу, створення таких дидактичних систем, у яких раціонально поєднуються всі складники забезпечення успішного навчання – технічні і людські ресурси, способи діяльності, час, місце навчання тощо.

Якщо звернутися до еволюції поняття «педагогічна технологія», можна виокремити два напрями в педагогіці: один – орієнтується на потужні можливості технічних засобів у навчальному процесі, що постійно розширюються (його можна назвати «технологія в освіті» або «технологія в навчанні»); а інший – означає технологію побудови самого навчального процесу і має назву «технологія навчання» або «педагогічна технологія».

Першою спробою створити технологічний процес навчання з гарантованими результатами стало програмоване навчання, що виникло в 60-х роках XX століття у зв'язку з проникненням ідей кібернетики в педагогіку. Метою програмованого навчання була оптимізація управління процесом навчання для гарантованого досягнення запланованих результатів. Програмоване навчання припускає таку організацію навчальної діяльності, за допомогою якої учень чи студент може самостійно здобувати нові знання та уміння. Американський педагог У. Шрамм називає програмоване навчання «автоматичним репетитором», «який веде учня шляхом коротких логічно пов'язаних кроків, так що він майже не робить помилок і дає правильні відповіді, які негайно підкріплюються шляхом повідомлення результату, внаслідок чого учень поступово рухається до правильної відповіді, що і становить мету навчання» [13]. Здається, що таку ідею повного управління навчальним процесом і успадкувала педагогічна технологія від програмованого

навчання. Але це було б тільки частиною правди про справжні причини інтенсивної технологізації освітнього і навчального процесів.

Реально в розробці технологій освіти, і в першу чергу технологій навчання, у другій половині XX століття науковці намагались знайти системне поєднання пріоритетних ідей, мети освіти, усіх можливих засобів і ресурсів діяльності вчителя й учнів, її форм, методів, способів реалізації процесу та оцінки його результатів. Сутність педагогічної технології як системного й багатостороннього явища була визначена у 1979 році Асоціацією з педагогічних комунікацій і технологій США: «Педагогічна технологія є комплексний, інтегрований процес, що охоплює людей, ідеї, засоби і способи організації діяльності для аналізу проблем і планування, забезпечення, оцінювання і керування вирішенням проблем, що стосуються всіх аспектів засвоєння знань» [5, с. 343].

Американський дослідник А. Коллінс розкриває ще одну важливу складову педагогічної технології як розділу науки, що займається розробкою мети, змісту освітнього процесу, а також проектує діяльність педагога й учнів та забезпечує цю діяльність потужним інструментарієм [12, с.15–22].

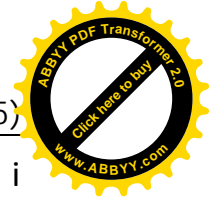
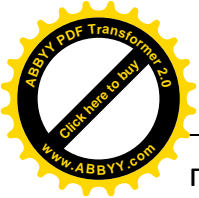
Схожу думку щодо визначення поняття «педагогічна технологія» можна зустріти у наукових працях російського дослідника В. Беспалька, який вкладає в це поняття змістовну техніку реалізації навчального процесу, спрямовану на проектування і опис процесу формування особистості учня, для досягнення попередньо спланованого результату навчання [1, с. 3].

У наближенні до такого розуміння сучасної педагогічної технології проводять дослідження інші науковці (О. Пехота, І. Підласий, Г. Селевко, І. Прокопенко, В. Євдокимов та інші).

ЮНЕСКО дає своє визначення поняття технології: «Педагогічна технологія – це системний метод створення, застосування й оцінювання всього процесу викладання і засвоєння знань шляхом використання людських і технічних ресурсів та їх взаємодії для досягнення найефективнішої форми освіти» [5, с. 344].

Г. Селевко наголошує на тому, що педагогічна технологія є змістовним узагальненням, яке має охоплювати основні характеристики навчального процесу, тому педагогічна технологія може бути представлена науковим, процесуально-описовим і процесуально-діючим аспектами. Згідно з науковими дослідженнями Г. Селевко, педагогічна технологія – це розділ науки, який розробляє мету, зміст, методи навчання; проектує

педагогічні процеси (науковий аспект); опис самого процесу навчання і виховання, який здійснюється для досягнення визначених результатів (процесуально-описовий аспект); сам педагогічний процес, у якому пов'язані особистісні, інструментальні, методологічні засоби (процесуально-дієвий аспект) [6, с. 14–33].

В. Монахов порівнює технологію і модель навчання: «Педагогічна технологія – це продумана у всіх деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації і проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя» [3, 121–122].

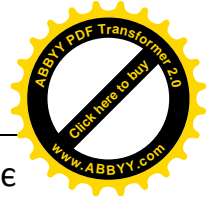
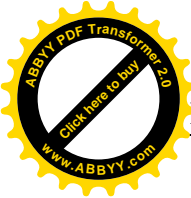
Згідно сучасних педагогічних концепцій педагогічних технологій, представлених в роботах С. Гончаренка, В. Євдокимова, М. Кларіна, О. Пехоти, І. Прокопенка, Г. Селевка, будь-яка педагогічна технологія трактується як складна, динамічна, керована, цілісна система діяльності, що забезпечує оптимальне функціонування і взаємодію суб'єктів освіти на основі комплексу її методологічних і теоретичних ідей, мети, принципів, засобів, методів, умов, спрямованих на досягнення високих результатів навчальної (навчально-виховної) діяльності. Таким чином, вітчизняні дослідники відзначають найважливішу ознаку педагогічної технології як цілісної системи діяльності з усіма її атрибутами, спрямованої на досягнення запланованих високих освітніх результатів.

Узагальнюючи позиції багатьох дослідників, можна викласти необхідність розробки педагогічних технологій, тобто технологізації навчального процесу, наступним чином:

а) шкільні вчителі зможуть конструювати навчально-виховний процес на принципах системності, прогнозувати його розвиток, орієнтувати на досягнення кінцевого результату і підпорядковувати цій меті вибір методів і форм навчання;

б) процес конструювання шкільного навчання і виховання набуде хорошого прагматизму (на відміну від існуючої ще практики нецілеспрямованого, малоефективного педагогічного впливу), буде визначатися чіткими теоретичними засадами (при збереженні можливості прояву творчості).

Сучасна освітня технологія об'єднує алгоритмічні та евристичні процеси. Доцільність цього об'єднання підтверджується вітчизняними і зарубіжними дослідниками. Алгоритмічна діяльність сьогодні поєднується із пізнавально-творчою і таким чином сучасна освітня технологія, як правило, об'єднує алгоритмічні та евристичні процеси.

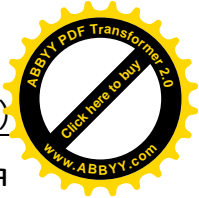
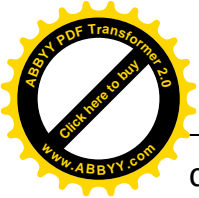
Важливим у розробках, наприклад, американських дослідників є виявлення інструктивних і процесуальних складових навчання, які спрямовані на покращення освітньої діяльності, а також необхідність поєднання алгоритмічної та евристичної діяльності педагогів та учнів. Разом з тим, ми не знайшли в американській педагогіці фундаментальних досліджень, які б представляли цілісний зміст технологій як завершених систем навчання та аналізували досвід їх упровадження у практику.

Відомий російський дослідник А. Хуторський зазначає, що алгоритмічні процеси застосовуються у сучасних навчальних технологіях при відсутності навичок самоорганізації продуктивної діяльності школярів та студентів для отриманні якісного освітнього продукту. Алгоритмічні процеси мають на меті допомогти у поетапній підтримці творчості тим, хто навчається. А. Хуторський успішно застосував у своїй роботі алгоритмічні процеси для учнів з виконання ними різних видів евристичної діяльності: дослідження об'єктів, конструювання правил і закономірностей, проведення наочних демонстрацій, постановка цілей, здійснення рефлексії та інших видів творчих робіт. Застосування алгоритмів і правил само по собі не є ознакою продуктивного або репродуктивного навчання, воно визначається специфікою і результатом діяльності, яку задає алгоритм. Опорні технологічні рекомендації – найважливіший засіб організації творчої роботи учнів, орієнтовна основа їх діяльності. Алгоритмізація дій у даному випадку не заважає, а спонукає до індивідуальної самореалізації учнів. Передані учням репродуктивні способи дій дозволяють їм творити на технологічній основі з більш гарантованим результатом.

У визначенні і розкритті сутності педагогічної технології вітчизняними дослідниками можна виокремити декілька важливих положень.

- Педагогічна технологія – це змістовна техніка реалізації навчального процесу (В. Беспалько).
- Педагогічна технологія – це пов'язані в одне ціле методи, форми, засоби, способи, матеріальні ресурси, які забезпечують цілі; технологія – це все, що знаходиться між ціллю та результатами (І. Підласий).
- Педагогічна технологія може бути представлена науковим, процесуально-описовим і процесуально-діяльнісним аспектами (Г. Селевко).

Дослідження вітчизняних авторів відзначаються створенням завершених на теоретичному, методологічному і методичному рівнях педагогічних технологій. Про це свідчать роботи Г. Селевка, О. Пехоти, І. Підласого, А. Хуторського, В. Беспалька. При всій різноманітності поглядів цих авторів їх об'єднують основні положення про освітню технологію: а) це

складна багатогранна, науково обґрунтована педагогічна система навчання чи виховання; б) її структура, як правило, включає такі елементи, як концептуальні основи, важливі змістові елементи навчання (виховання): мотиви, мета, завдання, відбір змісту навчального матеріалу; в) наявність технологічного процесу: етапи, методи, форми, засоби навчальної діяльності педагога й учнів; д) необхідність діагностики перебігу й результатів навчального процесу, його корекції та оцінювання; ж) прогнозування наступного етапу навчальної діяльності.

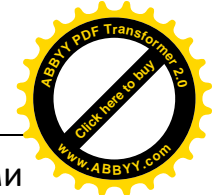
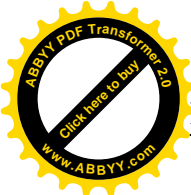
Отже, аналіз сучасних досліджень дає можливість говорити, що педагогічна технологія – це науково обґрунтована системна модель діяльності вчителя, яка містить опис алгоритму його дій з розв'язання певної навчально-виховної проблеми.

Одним із важливих завдань нашого дослідження ефективності різних технологій стало виявлення на сьогодні такої сучасної технології навчання, яка б: а) системно втілила у своїй концептуальній, цільовій, процесуальній основі кращі надбання раніше створених і застосованих технологій з урахуванням вимог гуманістичної освітньої парадигми; б) найбільше відповідала основній меті національної освіти – створення умов для успішної самореалізації особистості учня, студента, викладача, вчителя в умовах ринкових відносин; в) була доступною для педагога й учнів та одночасно стабільно забезпечувала заплановані результати навчання; г) була відкритою для постійного вдосконалення і позитивних змін.

Зазначеним умовам для сучасного навчального закладу, на нашу думку, відповідає технологія евристичного або евристично-модульного навчання, яка інтегрувала у своєму змісті елементи раніше створених і перевірених довготерміновою практикою технологій проблемного, проєктивного, інтерактивного навчання, навчання як співробітництва, навчання як дослідження та інших. Разом з тим, евристична технологія чітко підпорядкована сучасним вимогам гуманістичної, особистісно зорієнтованої парадигми освіти щодо забезпечення самореалізації домінантних здібностей та умінь кожної особистості.

А. Хуторський, автор найбільш повної й оригінальної науково-педагогічної концепції евристичного навчання, визначив, що сутність евристичного навчання не стільки в передачі учню досвіду минулого, скільки в придбанні ним власного освітнього досвіду, що забезпечує особистісне, а в ідеалі й загальнокультурне нарощування знань, досвіду, освітніх цінностей. Мета такої освіти – творча самореалізація учня та вчителя шляхом постійного створення власної освітньої продукції [9, с. 146–147].

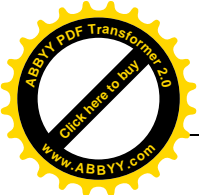
Ми виявили, що основна ідея евристичного навчання (поза різними його варіаціями) – це стабільна й глибока довіра до творчого потенціалу кожного учня, обумовлена цим постановка його пізнавально-творчої (пошукової, дослідницької, проектної, художньої, конструкторської) діяльності на перше місце в усій системі навчання [4, с. 19–20]. Самостійна діяльність того, хто навчається, не ізольована при цьому від інших суб'єктів навчання (як це відбувається в умовах багатьох навчальних технологій з пріоритетами комп'ютерного тестового моніторингу), а підтримується і посилюється постійною інтенсивною взаємодією з викладачем, товаришами, засобами інформації та діагностики.

Концепція евристичного навчання з'являється в 50-60-ті роки минулого століття. Американські науковці А. Ньюел, Е. Фейгенбаум і Дж. Фельдман були першими, які використали термін «евристичне навчання» як словосполучення, що означало евристичний процес, і вимагали, щоб уживання даного терміну відбувалося згідно зі стандартами дефініцій: «поштовх до дослідження або винахід нового». Американські дослідники вимагали чіткого розмежування евристичних і алгоритмічних процесів, але одночасно вважали за необхідне об'єднувати їх у цілісному навчальному процесі.

Застосування алгоритмів і правил само по собі не є ознакою продуктивного або репродуктивного навчання, воно визначається специфікою і результатом діяльності, яку задає алгоритм. Опорні технологічні рекомендації – найважливіший засіб організації творчої роботи учнів, орієнтовна основа їх діяльності. Алгоритмізація дій у даному випадку не заважає, а спонукає до індивідуальної самореалізації учнів. Передані учням репродуктивні способи дій дозволяють їм творити на технологічній основі із гарантованим результатом.

Американські дослідники визначили основні принципи евристичного навчання, які стверджують пріоритети творчості, гуманістичних відносин вчителя й учнів: 1) простий і природний діалог; 2) намагання говорити мовою співрозмовника; 3) зведення до мінімуму пам'яті учня та опора на його здібності пошуку і створення власного освітнього продукту; 4) послідовність у ментальному оперуванні та в діях; 5) забезпечення зворотного зв'язку, 6) забезпечення стислості у висловлюванні думки; 7) опрацювання помилок у позитивній манері та їх корекція; 8) забезпечення допомоги [14, с. 21–42].

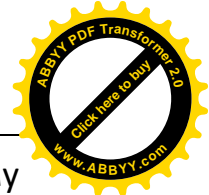
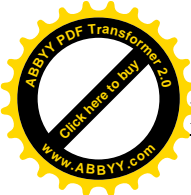
А. Хуторський, відомий російський дослідник, сформулював у своїх роботах принципи, частина яких лягла в основу більшості робіт, присвячених становленню основ і технологій евристичного навчання :

- принцип особистісного цілепокладання (освіта кожного учня відбувається на основі з урахуванням його особистісних навчальних цілей);
- принцип вибору індивідуальної освітньої траєкторії (учень має право на осмислений та погоджений із педагогом вибір основних компонентів своєї освіти: смислу, цілей, завдань, форм та методів навчання, особистісного змісту освіти, системи контролю та оцінки результатів);
- принцип метапредметних основ змісту освіти (на метапредметному рівні багатозначність понять та проблем зводиться до відносно невеликої кількості фундаментальних освітніх об'єктів – категорій, понять, символів, принципів, законів, теорій, які відображають конкретні області реальності);
- принцип продуктивності навчання (головним орієнтиром навчання є особистісне освітнє прирощення учня, яке складається із його внутрішніх та зовнішніх освітніх продуктів навчальної діяльності. До освітньої продукції учнів відносяться творчі роботи не лише з навчальних предметів, але і з методики їх діяльності);
- принцип первинності освітньої продукції учня (цей принцип конкретизує особистісну орієнтацію та природовідповідність евристичного навчання, пріоритет внутрішнього розвитку перед засвоєнням наданого зовнішнього завдання);
- принцип освітньої рефлексії (освітній процес супроводжується його рефлексивним осмисленням суб'єктами освіти) [Хуторський 2].

Як відомо, педагогічні принципи – це основоположні вимоги до існуючої системи навчання чи виховання, без виконання яких дана система неспроможна функціонувати оптимально. Оскільки евристичне навчання розглядається і зарубіжними, і вітчизняними педагогами як завершена, нелінійна, динамічна система з діалектично поєднаними між собою складниками, то об'єктивно існує породжена цією системою своя підсистема необхідних принципів, що забезпечують її достатню спроможність і продуктивність.

В основу розробленої нами моделі евристичного навчання покладено ідею гуманістичної парадигми про стабільну й глибоку довіру до творчого потенціалу кожного учня і в зв'язку з цим – постановку його пізнавально-творчої (пошукової, дослідницької, проектної, художньої, конструкторської) діяльності на провідне місце в усій системі навчання. Самостійна діяльність того, хто навчається, не ізольована при цьому від інших суб'єктів навчання (як це відбувається в умовах багатьох навчальних технологій з пріоритетами комп'ютерного і тестового моніторингу), а підтримується й посилюється постійною інтенсивною взаємодією з

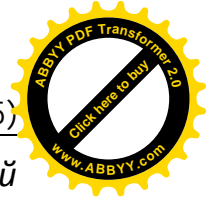
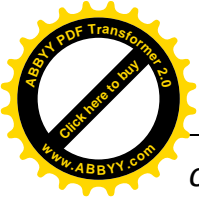

викладачем, товаришами, засобами інформації та діагностики. При цьому самостійність учасників навчального процесу включає такі обов'язкові характеристики, як власне визначення мети і завдань роботи, самостійне знаходження методів, прийомів, засобів операційної та діагностичної діяльності, як на індивідуальному, так і на груповому чи парному рівнях. Ми поділяємо позицію проф. А. Хуторського про відмінність такого навчання від проблемного та розвивального. Евристична технологія базується не на обов'язкових завданнях, що переважно йдуть від учителя з зовнішнім стимулюванням активності, а на власному варіативному цілепокладанні, визначенні завдань і створенні у зв'язку з цим власного освітнього продукту.

Розроблена й випробувана на кафедрі педагогічної творчості та освітніх технологій модель евристичного навчання передбачає обов'язкове й достатнє володіння механізмами, методами і прийомами творчої діяльності, такими, як «аналіз через синтез», мозковий штурм, логічна низка евристичних запитань (евристик), методи розвитку емпіричних знань до рівня теоретичних, асоціації, порівняння, узагальнення, абстрагування. Особлива увага приділяється діагностичній складовій, яка ретельно розроблена й забезпечена достатнім інструментарієм для об'єктивної оцінки перебігу і результатів евристичної навчальної діяльності.

Наступною особливістю нової моделі евристичного навчання є те, що евристична й креативна діяльність учнів і студентів органічно введена у відносно жорсткі рамки модульної технології, і, таким чином, побудована завершена в організаційно-часовому і психологічному аспектах демократична й паритетна для всіх її суб'єктів евристично-модульна навчальна технологія. Вона забезпечує реальну самостійність, творчість і постійну взаємодію всіх, хто навчає і навчається, передбачає оцінювання результатів досягнень за внутрішніми і зовнішніми продуктами діяльності, які можна у певних часових рамках вдосконалювати, коригувати, змінювати. При цьому ми додержуємося основного принципу евристичної діяльності – створення максимальних умов для самореалізації, самостійних пошуків: критерії досягнень певного рівня тільки тоді перетворюються в потужний засіб активізації самостійної діяльності, коли вони стають продуктом творчої співпраці учасників навчального процесу.

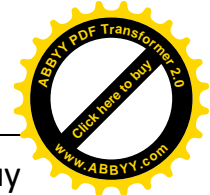
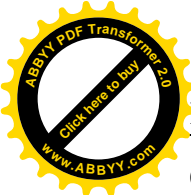
Зміст нової технології насамперед в тому, що модифікована структура навчального модуля наповнена здебільшого евристичною діяльністю педагога й студентів (учнів) і включає такі основні елементи їх пізнавально-творчої взаємодії: *спонукально-мотиваційна робота;*

освоєння теоретичного матеріалу і самостійне його осмислення й поглиблення; систематизація й узагальнення провідних знань та умінь, способів творчої діяльності; підсумкова самостійна евристична чи креативна робота(за вибором учня чи студента) якість якої стає вирішальною при діагностиці й оцінці освоєння навчального модуля; корекція виконаної підсумкової творчої роботи (за бажанням автора) з метою її вдосконалення й одержання вищої оцінки.

Мета пізнавальних зусиль учнів у новій технології – не оволодіння певними знаннями, уміннями, способами дії (як це декларується у традиційному навчанні), а створення за допомогою цих безумовно необхідних і безумовно важливих для навчання знань та умінь власного творчого освітнього продукту як предметного показника прогресу в особистій творчій самореалізації. Такий підхід до мети навчання, як з'ясовано довготерміновою практикою, кардинально змінює в позитивний бік мотивацію та якісний перебіг учіння студента чи школяра, перед якими відкривається перспектива власного вибору предмета, варіантів і способів діяльності з вельми конкретним результатом, який потім стає засобом власної діяльності. По суті учні чи студенти одночасно створюють два важливих для себе освітніх продукти – зовнішній і внутрішній. Зовнішній продукт, який є конкретним втіленням самостійної праці у значущий для юної особистості предмет (твір, прилад, проект тощо). Для кожного з них на рівні колективного діалогу розроблені свої критерії якості, за якими їх можуть оцінити і сам автор, і товариші, і кваліфіковані експерти. Внутрішній продукт – це більш інтегрований й зовні часто непомітний результат діяльності, але він є справді стратегічним, тому що являє кінцеву мету – досягнутий рівень пізнавально-творчої самореалізації особистості. Показниками такої самореалізації вважаємо достатній і високий рівень розвитку мотивів до професійно-творчої діяльності, здібностей до самостійного цілепокладання, виявлення і розуміння проблемної ситуації та її суперечностей, рівень володіння механізмами творчої діяльності, рівень розвитку умінь уявляти, фантазувати, аргументувати, доводити, знаходити нове й оригінальне при створенні певного продукту, уміння узагальнювати, абстрагувати, діагностувати досягнуте, давати йому адекватну оцінку, а крім того, уміння постійно вдосконалювати створений освітній продукт.

Кафедра педагогічної творчості та освітніх технологій спільно з педагогами-дослідниками Сумського педуніверситету, ряду інших навчальних закладів (Сумський медичний коледж, Лебединське педагогічне училище, Сумські спеціалізовані школи № 25 і № 29) вперше на теоретичному,

експериментальному і методичному рівнях запровадила інноваційну технологію евристично-модульного навчання учнів і студентів, яка підтверджує свою ефективність і доступність для широкого впровадження.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши історичні витoki, діалектичний розвиток й сучасні підходи до технологій взагалі та евристичного навчання, зокрема, можна дійти таких висновків.

1. Педагогічна (освітня) технологія у своєму розвитку пройшла шлях від техніки у навчанні до технології самого навчання, що розглядається і як розділ педагогічної науки (розробляє концептуальні основи технології навчального і навчально-виховного процесу), і як діюча система освітнього (навчального) процесу з необхідними його атрибутами: принципами, метою, мотиваційним, процесуальним, корекційним, діагностичним, оцінювальним, прогностичним компонентами, і як системна модель практичної діяльності вчителя (викладача), що містить опис алгоритму його дій з розв'язання певної навчально-виховної проблеми.

2. І зарубіжні, і вітчизняні дослідники відмічають дві необхідні складові діяльності учнів і педагога у будь-якій технології – алгоритмічну та евристичну, що знаходяться у діалектичній єдності і суперечності та мають постійно інтегруватись при розв'язанні освітніх (педагогічних) завдань.

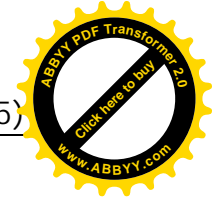
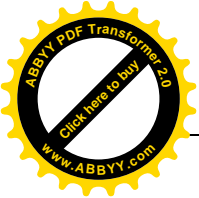
3. Проведені дослідження дають підстави автору розглядати евристичну (евристично-модульну) технологію навчання як найбільш продуктивну і перспективну на найближчі десятиліття, тому що:

а) евристичне навчання спрямовано на самостійне, мотивоване й творче здобування, перетворення й використання особистістю знань, навичок та умінь; така особистість, завдяки здобутому власному теоретичному та емпіричному досвіду, зможе швидко адаптуватися у сучасному складному й неоднозначному життєвому просторі;

б) евристичне навчання має різні види і ввібрало найкращі, апробовані досягнення проблемного, розвивального, проектного, діалогового, дослідницького навчання, інтегрувавши їх риси у новий креативний продукт особистісно зорієнтованого й одночасно продуктивного характеру;

в) евристичне навчання цілком прийнятне дитячій природі, під силу дітям різного віку, відповідає меті й змісту освоюваних дисциплін; за своїм сильним збудливим і розвиваючим розумові сили впливом, є одним з головних чинників, школи для виконання основної місії – справжньої освіти підростаючої генерації, самореалізації її творчого потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

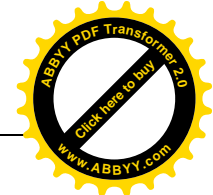
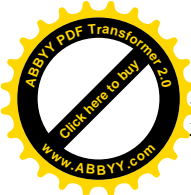
1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика. – 1989. – 192 с.
2. Боголюбов В. И. Педагогическая технология: эволюция понятия / В. И. Боголюбов. – Сов. педагогика, 1991. – С. 12–15.
3. Кларин М. В. Развитие «педагогической технологии» и проблемы теории обучения / М. Кларин // Сов. педагогика. – 1987. – № 4. – С. 117–122.
4. Лазарев М. О. Евристичне навчання – інноваційний феномен креативної освіти / М. О. Лазарев // Педагогічна Сумщина. – 2008. – № 4. – С. 19–20.
5. Подласый И. П. Педагогика: учебник / И. П. Подласый. – М. : Юрайт-Издат, 2009. – 540 с.
6. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии / Г. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 557 с.
7. Сірик Л. М. Поняття «педагогічна технологія» в американській та вітчизняній педагогіці / Л. М. Сірик // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. – № 4–5 (14–15). – С. 107–115.
8. Сірик Л. М. Евристична навчальна технологія в сучасній американській педагогіці / Л. М. Сірик // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. – № 6–7 (16–17). – С. 131–137.
9. Хуторской А. В. Педагогическая инноватика: методология, теория, практика [научное издание] / А. В. Хуторской. – М. : Изд-во УНЦ ДО, 2005. – 222 с.
10. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / А. В. Хуторской – М. : Изд-во МГУ, 2003. – 416 с.
11. Collins A. Towards a Design Science of Education / A. Collins // New Directions in Educational Technology. – Berlin : Springer Verlag. – 1992. – P. 15–22.
12. Collins A. Towards a Design Science of Education / A. Collins // New Directions in Educational Technology. – Berlin : Springer Verlag. – 1992. – P. 15–22.
13. Schramm W. How Communication Works [Електронний ресурс] / W. Schramm. – Urbana : University of Illinois Press, 1954. – P. 35. – Режим доступа : www.info-works.com.ua.
14. Tongef M. Summary of a heuristic line balancing procedure. Management Science / M. Tongef.–Reprinted in Feigenbaum and Feldman.– 1963. – 42 p.

РЕЗЮМЕ

Н. Е. Лазарев. Образовательная технология: эволюция понятия, концепций и содержание в педагогической науке и в практике обучения.

С позиций системного и историко-педагогического подходов рассмотрено трансформацию понятия, концептуальных и содержательных характеристик образовательных (педагогических) технологий в зарубежной и отечественной педагогике. Выявлены объективные причины технологизации современного учебного процесса и необходимости сочетания эвристических и алгоритмических способов обучения. Изложена авторская позиция выбора перспективных технологий обучения для успешной самореализации личности в условиях рыночных отношений.

Ключевые слова: образовательная технология, педагогическая технология, технология обучения, технологизация образования, эвристические и алгоритмические способы обучения, самореализация личности, рыночные отношения.

SUMMARY

N. Lazarev. Educational technology: evolution of concept, conceptual and rich in the pedagogical since and practical of educating.

From positions system history and pedagogical approaches transformation of concept is considered, conceptual and rich in content descriptions of educational (pedagogical) technologies in foreign and home pedagogic. Objective reasons technological of modern educational process and necessity combination of heuristic and algorithmic methods educating are found out. Authorial position of choice perspective technologies educating is expounded for successful self-realization of personality in modern terms.

Key words: educational technology, pedagogical technology, technology of educating, technological of education, heuristic and algorithmic methods of educating, self-realization of personality.

УДК 378.14:009+371.26:37.041

Т. М. Плохута

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ВПЛИВ ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ НА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті обґрунтовано шляхи підвищення мотивації студентів до самостійної пізнавально-творчої діяльності засобами тестового контролю. Евристичні тестові завдання не лише надають можливість викладачам проводити об'єктивне, всебічне якісне і кількісне вимірювання творчих освітніх продуктів студентів, але й формують стійку мотивацію до зазначеної діяльності завдяки своїй відкритій, творчій формі та комплексу контрольних-діагностичних критеріїв.

Ключові слова: *тестовий контроль, мотивація навчання, самостійна пізнавально-творча діяльність студентів, евристичне тестове завдання, творчий освітній продукт, комплекс контрольних-діагностичних критеріїв.*

Постановка проблеми. Проблема мотивації досліджується психологами і педагогами достатньо тривалий час, проте на сьогодні вона залишається однією з найскладніших. Інтерес до вивчення мотивації обумовлений тим, що вона є одним з основних компонентів будь-якої діяльності та багато в чому визначає її ефективність. На сьогодні актуальною є позиція науковців про те, що правильно організований та своєчасний контроль сприяє формуванню стійкої позитивної навчальної мотивації. Специфіка провідного на сьогодні виду навчальної діяльності студентів – самостійної пізнавально-творчої діяльності – вимагає перегляду традиційних підходів до організації й проведення її контролю та потребує створення нового вимірювального інструментарію, здатного позитивно впливати на формування стійкої мотивації студентів до означеної діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. Вітчизняні та зарубіжні концепції навчальної мотивації розвивають Л. Божович, В. Вілюнас, І. Джидар'ян,